

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

RAPORT:

„INSTYTUCJE WOBEC POTRZEB LUDZI STARSZYCH”

Opracowanie: Zespół Obserwatorium Integracji Społecznej

*Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
i Zdrowotnej*

Kielce, sierpień 2010

1. WPROWADZENIE

Starość jest jedną z faz w życiu człowieka, stawia ona przed nami pewne wyzwania w środowisku społecznym, piętzy rozmaite trudności i związana jest z wieloma problemami społecznymi. Starzenie się jest naturalnym procesem rozwojowym. Podstawowymi cechami starości są: znaczny spadek zdolności adaptacyjnych w wymiarze biologicznym, psychospołecznym, postępujące ograniczenie samodzielności życiowej, stopniowe nasilenie się zależności od otoczenia.

Prognozy demograficzne pokazują, iż w najbliższych dziesięcioleciach będziemy mieli do czynienia z wysokim tempem starzenia się populacji w krajach rozwijających się, oraz nadal utrzyma się wysoki odsetek osób starszych w krajach rozwiniętych. Problem ten dotyczy również Polski jako kraju rozwijającego się. Wydłużenie w czasie życia populacji ludzkiej wiąże się z postępem społecznym, rozwojem nauk medycznych, rozwojem gospodarczym, który przyczynił się do upowszechnienia bardziej zdrowego stylu życia.

Kluczowe znaczenie na to, jaka jest starość w wymiarze indywidualnym i społecznym ma kompleksowe podejście do potrzeb osób starszych tj.: zdrowotnych, psychologicznych, społecznych, ekonomicznych itp. Wspieranie potrzeb osób starszych powinno być oparte na działaniach różnych podmiotów- zarówno państwowych jak i lokalnych.

Należy podkreślić, iż ludzie starsi wymagają różnorodnych form wsparcia społecznego. W tym celu musi być przeprowadzona pełna diagnoza ich sytuacji, która powinna dotyczyć zakresu dotychczasowej opieki, pomocy i wsparcia ludzi starszych, a zwłaszcza ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego oraz pomocy społecznej.

Niniejsze opracowanie jest próbą zdiagnozowania oferty instytucji wobec potrzeb ludzi starszych w województwie świętokrzyskim.

2. OPIS PRZEPROWADZONEGO BADANIA

Badanie pt. „Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych” zostało przeprowadzone w czerwcu 2010 roku. Badanie to w województwie świętokrzyskim jest wspólnym przedsięwzięciem Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej i Zdrowotnej w Kielcach oraz Instytutu Rozwoju Służb Społecznych w Warszawie. W pierwszej części projektu badawczego, pracownicy Obserwatorium Integracji Społecznej – działającego w strukturach ROPSiZ w Kielcach, otrzymali narzędzie badawcze w postaci ankiety, które zostało przygotowane przez Instytut Rozwoju Służb Społecznych. Ankieta skierowana była do ośrodków pomocy społecznej. Respondenci zostali poproszeni o odpowiedź na następujące pytanie – *Czy wg. Pani/Pana na terenie ośrodka obecnie prowadzone są wymienione w tabeli działania lub istnieją dane instytucje?* Respondenci zostali poproszeni o odpowiedź czy działanie jest obecnie realizowane oraz o określenie zasięgu działania, typu podmiotu realizującego oraz ewentualną potrzebę realizacji tych działań.

Ankieta wraz z pismem przewodnim oraz instrukcją wypełnienia została rozesłana drogą pocztową do wszystkich 102 ośrodków działających w województwie świętokrzyskim. Ośrodki zostały poproszone o odesłanie ankiety w terminie do dwóch tygodni od jej otrzymania. Zwrot ankiety w przeprowadzonym badaniu wyniósł 100%. W przypadku 14 ośrodków, pracownicy Obserwatorium Integracji Społecznej przeprowadzili monit telefoniczny w celu przypomnienia o odesłaniu wypełnionej ankiety.

Podczas realizacji badania z pracownikami Obserwatorium Integracji Społecznej kontaktowały się telefonicznie osoby wypełniające ankietę z ośrodków pomocy społecznej w celu otrzymania dodatkowych informacji na temat wypełnienia kwestionariusza.

3. SYTUACJA SPOŁECZNO DEMOGRAFICZNA OSÓB STARSZYCH W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Niniejszy rozdział poświęcony jest opisowi sytuacji społeczno – demograficznej osób starszych w województwie świętokrzyskim. Źródłem wszelkich danych zaprezentowanych w tym rozdziale są dane zaczerpnięte z roczników statystycznych Urzędu Statystycznego w Kielcach oraz Głównego Urzędu Statystycznego.

W województwie świętokrzyskim widoczne jest stałe zwiększanie się liczby i udziału osób starszych w ogólnej liczbie ludności. Głównymi czynnikami powodującymi takie zmiany są:

- zmniejszająca się liczba urodzeń,
- przedłużanie się przeciętnej długości trwania życia,
- przesuwanie się przez kolejne grupy wieku, roczników wyżowych i niżowych.

W badaniach demograficznych, za społeczeństwa stare demograficznie uznaje się takie, w których odsetek osób powyżej 60 roku życia przekracza 12% lub gdy odsetek osób powyżej 65 roku życia przekracza 8%. Ponadto uznaje się, że jeżeli odsetek osób starszych wynosi 7% , to kraj przekracza tzw. próg starości. W przypadku 10% - taki kraj uznaje się za państwo wiekowo zaawansowane. Liczba ludności województwa świętokrzyskiego na koniec 2008 roku wynosiła 1 270 120 osób. Udział ludności w wieku powyżej 60 roku życia w ogólnej populacji województwa wyniósł **20,63%**. Ten sam wskaźnik liczony dla grupy osób w wieku 65 lat i więcej wyniósł **14,88%**.

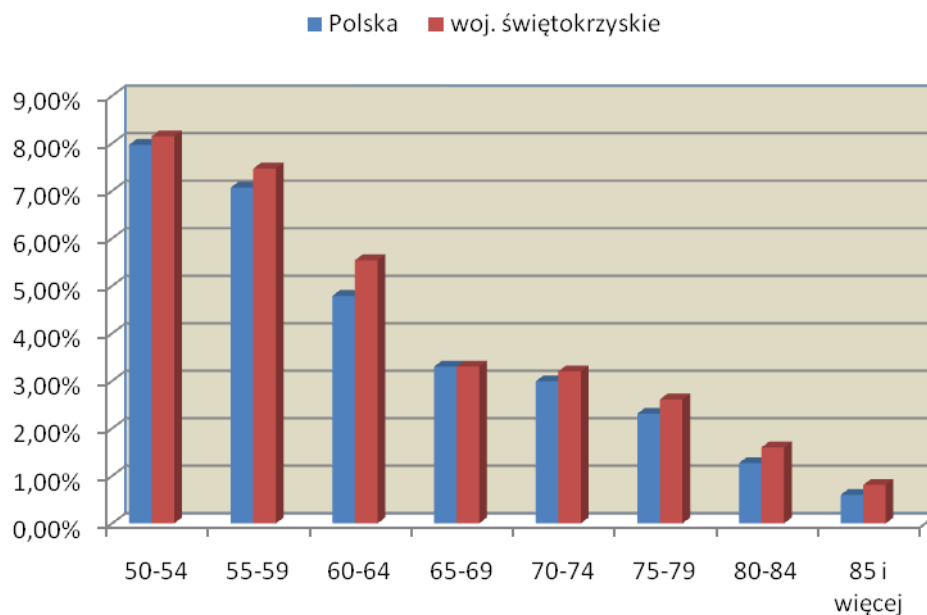
Tabela 1. Ludność po 50 roku życia według wieku i płci w woj. świętokrzyski na koniec 2008r.

Ludność według wieku	Mężczyźni	% *	Kobiety	% *	Razem
Ogółem w województwie	618 330	100	651 790	100	1 270 120
50-54	50 422	8,15	50 699	7,77	101 121
55-59	46 233	7,47	49 451	7,58	95 684
60-64	34 271	5,54	38 792	5,95	73 063
65-69	20 450	3,30	26 503	3,13	46 953
70-74	19 805	3,20	29 866	4,58	49 671
75-79	16 180	2,61	27 034	4,14	43 214
80-84	9 942	1,60	20 591	3,15	30 533
85 lat i więcej	5 060	0,81	13 581	2,08	18 641

Tabela 1 prezentuje ludność województwa świętokrzyskiego w podziale na płeć w przekroju grup wiekowych, zaczynając od przedziału 50-54 lata, a skończywszy na przedziale 85 lat i więcej. W tabeli uwzględniony został również odsetek ludności w poszczególnych przedziałach wiekowych w stosunku do ogółu ludności województwa świętokrzyskiego.

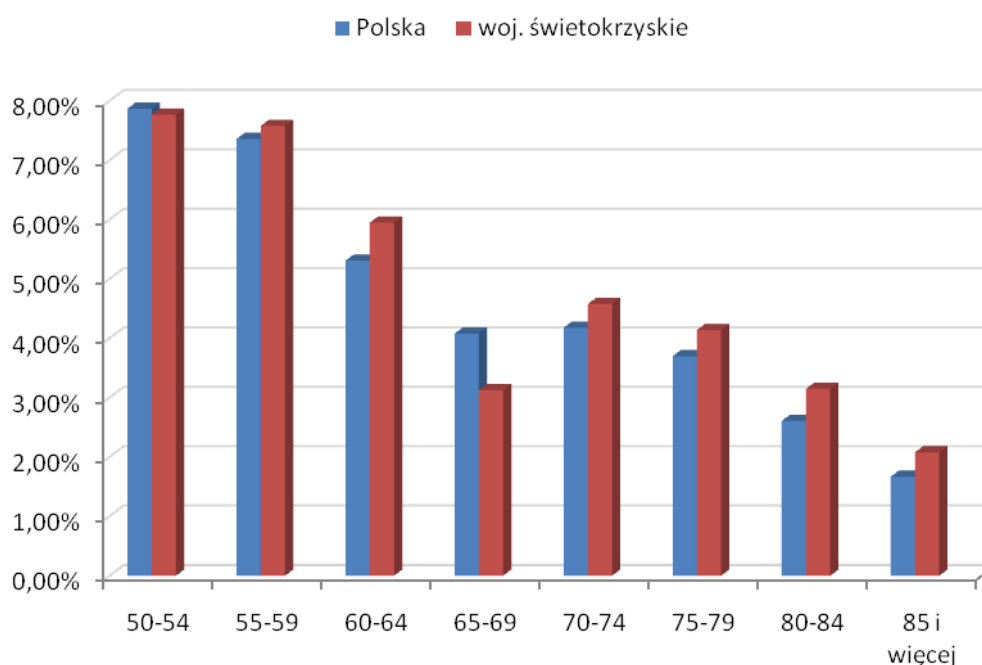
Przyglądając się danym, które przedstawia tabela 1, widać, iż w strukturze mieszkańców województwa świętokrzyskiego po 50 roku życia przeważają kobiety jest ich 256 517, natomiast liczba mężczyzn to 202 363 - taką tendencję obserwujemy w każdym z przedziałów wiekowych. Należy zauważyć, że największe dysproporcje w rozbiciu na płeć występują od przedziału wiekowego 65-69 lat i wprost proporcjonalnie wzrastają aż do przedziału 85 lat i więcej. Najmniejsze różnice w liczbie kobiet i mężczyzn występują w przedziale 50-54 lata, gdzie liczba mężczyzn stanowi 49 % populacji w tym wieku w województwie, a kobiet 51 %.

Wykres 1. Struktura wiekowa mężczyzn w woj. świętokrzyskim po 50 roku życia na tle całej populacji mężczyzn po 50 roku życia w Polsce na koniec 2008r.

Powyższy wykres zestawia strukturę mężczyzn, w poszczególnych grupach wiekowych, z analogicznymi danymi na tle całego kraju. Obraz jaki wyłania się z tego zestawienia, wskazuje, iż odsetek starszych mężczyzn w województwie świętokrzyskim jest nieznacznie wyższy w większości grup wiekowych. Największa różnica występuje w przedziale mężczyzn w wieku 60-64 lat, co stanowi zaledwie 0,75%.

Wykres 2. Struktura wiekowa kobiet w woj. świętokrzyskim po 50 roku życia na tle całej populacji kobiet po 50 roku życia w Polsce na koniec 2008r..

Na wykresie 2 zostały zaprezentowane dane dotyczące populacji kobiet w wybranych grupach wiekowych na tle ogólnopolskich danych o liczbie kobiet w poszczególnych grupach wiekowych. Również w tym przypadku należy zauważyć, iż różnice dostrzegane wśród kobiet województwa świętokrzyskiego w stosunku do całej populacji kobiet po 50 roku życia są bardzo niewielkie. Największe różnice w tym zestawieniu dotyczą grupy kobiet w przedziale 65-69 lat - odnotowujemy w tej grupie niższy odsetek kobiet w województwie świętokrzyskim niż w skali Polski. Omawiając sytuację demograficzno - społeczną osób starszych w województwie świętokrzyskim, należy przyjrzeć się również, jak kształtuje się struktura omawianej grupy, uwzględniając miejsce zamieszkania.

Tabela 2. Mężczyźni w przedziałach wiekowych według miejsca zamieszkania na koniec 2008r.

Przedział wiekowy	Mężczyźni w miastach	%*	Mężczyźni na wsi	%*
Ogółem	272 430	100	345 900	100
50-54	23 189	8,74	27 233	7,87
55-59	22 113	8,55	24 120	6,97
60-64	17 113	2,98	17 158	4,96
65-69	9 536	1,66	10 914	3,15
70-74	8 828	1,53	10 977	3,17
75-79	7 081	1,23	9 099	2,63
80-84	3 811	0,66	6 131	1,77
85 lat i więcej	1 673	0,29	3 387	0,97

W tabeli 2 przedstawiona została liczba mężczyzn w omawianych przedziałach wiekowych a także udział procentowy tych grup w populacji mężczyzn województwa świętokrzyskiego mieszkających w mieście oraz na wsi. W województwie świętokrzyskim żyje 202 363 mężczyzn mających 50 lat i więcej - z tego 93 344 tj. 46,12% mieszka w mieście, natomiast 109 019 tj. 53,87% mieszka na wsi. Tendencja dotycząca przewagi mężczyzn po 50 roku życia mieszkających na wsi jest widoczna we wszystkich zaprezentowanych w tabeli 2 przedziałach wiekowych.

**Tabela 3. Kobiety w przedziałach wiekowych według miejsca zamieszkania
na koniec 2008 r.**

	Kobiety w miastach	%*	Kobiety na wsi	%*
Ogółem	301 296	100	350 494	100
50-54	26 996	8,95	23 703	6,75
55-59	26 941	8,94	22 510	6,42
60-64	20 707	6,87	18 085	5,15
65-69	12 969	4,30	13 534	3,86
70-74	14 006	4,64	15 880	4,53
75-79	11 148	3,70	15 886	4,53
80-84	7 516	2,49	13 075	3,73
85 lat i więcej	4 988	1,65	8 593	2,45

Tabela 3 zawiera dane dotyczące liczby kobiet po 50 roku życia w podziale na mieszkające w miastach oraz mieszkające na wsi, z uwzględnieniem procentowego udziału poszczególnych przedziałów wiekowych w stosunku do ogółu kobiet mieszkających w mieście oraz na wsi. W województwie świętokrzyskim liczba kobiet po 50 roku życia mieszkających w miastach wynosi 125 271, co stanowi 41,54% ogółu kobiet mieszkających w miastach województwa świętokrzyskiego. Liczba kobiet po 50 roku życia zamieszkująca na wsi wynosi 131 266, co stanowi 37,42% wszystkich kobiet mieszkających na wsi w województwie świętokrzyskim. Należy zauważyć, iż wśród kobiet mieszkających na wsi, będących w przedziałach wiekowych 50-54, 55-59 i 60-64 odnotowujemy mniejszą liczbę niż wśród kobiet mieszkających w mieście. Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w przypadku pozostałych przedziałów wiekowych, gdzie odnotowujemy większą liczbę kobiet mieszkających na wsi niż mieszkających w mieście.

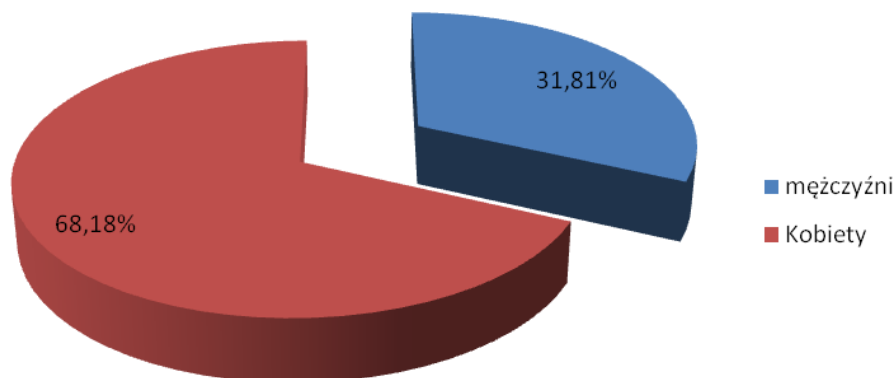
Przedział wiekowy, w którym człowiek zwykle kończy pracę zawodową jest momentem w którym wchodzi w wiek poprodukcyjny. Zgodnie z najczęściej stosowaną klasyfikacją w wieku poprodukcyjnym znajdują się kobiety mające 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej. Dane dotyczące osób będących w wieku poprodukcyjnym mają istotne znaczenie w opisie sytuacji demograficzno- społecznej osób starszych.

Tabela 4. Ludność woj. świętokrzyskiego w wieku poprodukcyjnym.

	Ogółem	Razem w miastach	Razem na wsi
Mężczyźni	224 784	99 451	125 333
Kobiety			

Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wyniosła 224 784, co stanowi 17,69% całej populacji województwa świętokrzyskiego. Ponad połowa - 55,75% ludności województwa świętokrzyskiego w wieku poprodukcyjnym zamieszkuje na wsi, a 44,24% mieszka w miastach. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w skali całego kraju wyniósł 16,24%, jest to o 1,45% mniej niż odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim. Należy zauważyć, iż 62,86% osób w wieku poprodukcyjnym -w skali całego kraju- mieszka w miastach, a 37,10% mieszka na wsi - jest to odwrotna sytuacja niż w województwie świętokrzyskim, gdzie większość osób w wieku poprodukcyjnym mieszka na wsi.

Wykres 3. Struktura osób w wieku poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim według płci na koniec 2008r.

W strukturze osób w wieku poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim liczba mężczyzn wyniosła 71 514, co stanowiło 31,8 % ogólnej liczby ludności w województwie świętokrzyskim w wieku poprodukcyjnym. Analogicznie liczba kobiet wyniosła 153 270, co stanowiło 68,2 % ogólnej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 5. Ludność woj. świętokrzyskiego w wieku poprodukcyjnym według płci i miejsca zamieszkania na koniec 2008r.

	Ogółem	%	W miastach	%	Na wsi	%
Mężczyźni	71 514	31,8	30 534	30,7	40 980	32,7
Kobiety	153 270	68,2	68 917	69,3	84 353	67,3

W miastach liczba mężczyzn w wieku poprodukcyjnym wyniosła 30 534 tj. 30,7% ogólnej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim, na wsi zaś ukształtowała się na poziomie 40 980 - 32,7 % . Liczba kobiet w miastach, w tej kategorii wiekowej wyniosła 68 917, co stanowi 69,3% łącznej liczby mężczyzn i kobiet w wieku poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim, czyli o ponad połowę więcej niż liczba mężczyzn. Na wsi sytuacja przedstawia się bardzo podobnie, liczba kobiet znacznie przewyższa liczbę mężczyzn w tym samym przedziale wiekowym i wyniosła 84 353– 67,3% ogólnej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym województwa świętokrzyskiego.

3.1 OSOBY NA PRZEDPOLU STAROŚCI

Tabela 6. Osoby na przedpolu starości w woj. świętokrzyskim według płci.

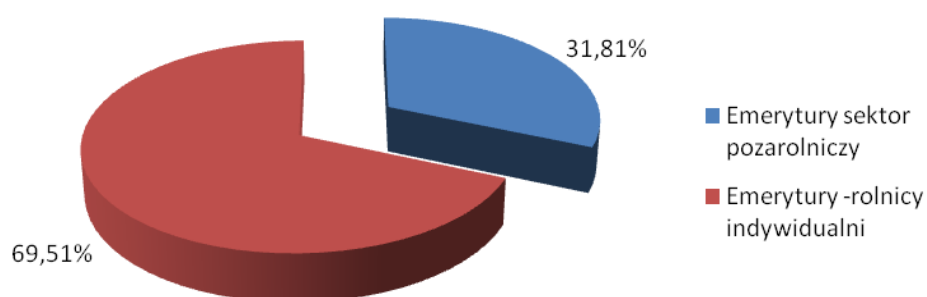
	Ogółem	%	Razem	%
Mężczyźni	34 271	46,90	73 063	3,78*
Kobiety	38 792	53,09		

Osoby będące w wieku od 60 do 64 lat określamy mianem osób na przedpolu starości. W skali kraju grupa ta stanowi nieco ponad 5% całego społeczeństwa. W województwie świętokrzyskim liczba osób na przedpolu starości wynosi 73 063, co stanowi 5,75% ogółu populacji naszego regionu. W strukturze osób będących na przedpolu starości w województwie świętokrzyskim obserwujemy większą liczbę kobiet tj. 38 792 (53,09% ogółu) ,natomiast liczba mężczyzn w tej grupie to 34 271 (46,90% ogółu) - jest to tendencja zbliżona do sytuacji obserwowanej w skali całego kraju.

3.2 EMERYTURY

Liczba osób pobierających emerytury w województwie świętokrzyskim na koniec 2008 roku wyniosła 219 193 osoby.

Wykres 4. *Emerytury według sektorów.*

Liczba osób pobierających emerytury w sektorze pozarolniczym na koniec 2008 roku wyniosła 152 366 osób, co stanowiło 69,51% emerytur w województwie świętokrzyskim. Natomiast liczba rolników indywidualnych pobierających emerytury wyniosła 66 827 (30,48% emerytur w województwie świętokrzyskim).

Przeciętna miesięczna emerytura (w złotych brutto) w systemie pozarolniczym w województwie świętokrzyskim wyniosła 1321,12 zł – w odniesieniu do skali kraju była niższa o 201,93 zł. Rolnicy indywidualni w województwie świętokrzyskim pobierali emeryturę w kwocie 864,15 zł, w skali kraju zaś ta kwota wyniosła 896,25 zł.

Według prognoz GUS w skali całego kraju, a także w województwie świętokrzyskim, będzie poszerzał się krąg osób pobierających emeryturę, a proporcjonalnie malała liczba osób pracujących. Szacunki wskazują, że liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w naszym województwie wyniesie:

- w 2010 r. – 230 700,
- w 2015 r. – 259 600,
- w 2020 r. – 290 400,
- w 2025 r. – 309 400,
- w 2030 r. – 315 600,
- w 2035 r. – 320 700.

Podsumowując, należy podkreślić, iż sytuacja demograficzna w województwie świętokrzyskim jest zbliżona do sytuacji występującej w skali całego kraju. Prognozy demograficzne pokazują, że należy liczyć się z tym, iż liczba osób starszych z roku na rok będzie rosła. **Sytuacja ta będzie wymagała planowania i organizowania takich działań instytucji pomocy społecznej, które zabezpieczą różnorodne potrzeby tej grupy wiekowej.** Należy podkreślić, iż działania pomocowe powinny odnosić się do sytuacji lokalnych, tak by oferta skierowana do osób starszych odpowiadała ich potrzebom.

4. WYNIKI BADAŃ

W niniejszym rozdziale zostały przedstawione oraz opisane wyniki przeprowadzonego badania regionalnego pt. „*Instytucje wobec osób starszych*”. Wyniki badania pozwalają zobrazować odpowiedź instytucjonalną na potrzeby osób starszych w województwie świętokrzyskim. W świetle tych badań opisane zostało: jakie działania są prowadzone na terenie województwa najczęściej, jakie działania są skierowane do największej liczby osób, które działania nie są prowadzone oraz czy działania są prowadzone w partnerstwie sektorowym, a także jakich działań brakuje, ale są potrzebne. Na końcu rozdziału zamieszczone zostały tabele, które prezentują zbiorcze dane w ujęciu liczbowym z podziałem na jedenaście zakresów tematycznych zawartych w ankiecie.

4.1 SYTUACJA BYTOWA OSÓB STARSZYCH

Uczestnicy badania w pierwszym bloku tematycznym zostali poproszeni o odpowiedź na pytania z zakresu działań dotyczących sytuacji bytowej osób starszych. Poruszane w ankiecie kwestie to: budownictwo socjalne dla osób starszych, lokale komunalne przeznaczone dla osób starszych, wspólnoty mieszkaniowe osób starszych, system pensjonatowy, mieszkania chronione, a także usługi skierowane dla seniorów takie jak: pomoc w remontach, dostarczanie posiłków, dopłaty do posiłków w jadalniach, poradnictwo i szkolenia dla osób starszych oraz czy seniorzy mogą korzystać z ulg lub zwolnień na wybrane typy usług .

Działania, które są najczęściej prowadzone w omawianym obszarze to: pomoc w remontach mieszkań (28 wskazań), dostarczanie posiłków do domów dla osób starszych (24 wskazania), dopłaty do posiłków w jadalniach, barach dla osób starszych (15 wskazań). Wymienione działania są skierowane do największej liczby osób. Większość respondentów wskazała, iż na terenie ich gmin nie funkcjonują wspólnoty mieszkaniowe osób starszych (99 wskazań), w przypadku tego działania tylko 12 ankietowanych wskazało na potrzebę istnienia takich wspólnot. Zdaniem osób uczestniczących w badaniu najbardziej potrzebne w obszarze sytuacji bytowej osób starszych są działania takie, jak pomoc w remontach (54 wskazania), dostarczanie posiłków do domów osób starszych (52 wskazania) oraz budownictwo socjalne dla osób starszych (38 wskazań). Można zauważyć, iż prowadzone działania dotyczące sytuacji bytowej osób starszych są najczęściej realizowane przez podmioty sektora publicznego. Omawiane działania zdaniem badanych w nielicznych przypadkach występują w partnerstwie sektorowym. Partnerstwo I-II sektora zostało wskazane 4 razy, partnerstwo I-III sektora 3 razy, partnerstwo I-II-III również zostało wskazane w 3 przypadkach.

4.2 ZDROWIE I SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA

Kolejna część badania dotyczyła oferty usług mających wpływ na zdrowie i sprawność fizyczną seniorów. Respondenci zostali zapytani o to, czy prowadzone są działania w zakresie rehabilitacji dla osób starszych, zajęcia podnoszące sprawność fizyczną, promocja profilaktyki zdrowotnej. Pytania dotyczyły również kwestii funkcjonowania

poradni geriatrycznych, lekarskich wizyt patronażowych, promocji postaw prozdrowotnych. Najczęściej prowadzone działania w obszarze zdrowie i sprawność fizyczna to promocja profilaktyki zdrowotnej osób powyżej 60 roku życia, w tym zakresie najczęstsze działania to: badanie poziomu cukru (60 wskazań), badanie EKG (59 wskazań), szczepienie ochronne przeciwko grypie (49 wskazań). Rehabilitacja dla osób starszych to działanie które uzyskało 58 wskazań. W przypadku 33 gmin mamy do czynienia z lekarskimi wizytami patronażowymi u osób starszych. Działania, które skierowane są do największej liczby osób to badanie poziomu cukru, badanie EKG, szczepienia ochronne przeciwko grypie oraz rehabilitacja dla osób starszych. Zdaniem respondentów, działaniami, które są najrzadziej realizowane są zajęcia podnoszące sprawność fizyczną osób starszych (82 wskazań na odpowiedź nie). Należy również zauważyć, iż w przypadku 81 wskazań w gminie nie funkcjonuje poradnia geriatryczna. Działania w obszarze zdrowia i sprawności fizycznej są w większości realizowane przez podmioty sektora publicznego. Sektor prywatny realizuje te działania w mniejszym zakresie, natomiast zdaniem ankietowanych najrzadziej działania te realizowane są przez organizacje pozarządowe. W przypadku działań z omawianego obszaru, ankietowani wskazali, iż najczęściej (20 wskazań) są one realizowane w partnerstwie I–II sektora. W odpowiedziach ankietowanych najwięcej wskazań dotyczących potrzeby prowadzenia działania (82 wskazania otrzymała rehabilitacja dla osób starszych), 73 wskazania uzyskało badanie EKG, 72 ankietowanych wskazało na potrzebę funkcjonowania na terenie gminy wypożyczalni urządzeń wspomagających pielęgnację przewlekle chorych. Należy zauważyć, iż funkcjonowanie takiej wypożyczalni potwierdza 26 ośrodków z województwa świętokrzyskiego.

4.3 USŁUGI ZWIĄZANE Z OPIEKĄ, POMOCA W PODSTAWOWYCH CZYNNOŚCIACH ŻYCIOWYCH

Kolejny blok tematyczny dotyczył usług związanych z opieką, pomocą w podstawowych czynnościach życiowych. Ankietowani zostali zapytani o działania takie jak: usługi opiekuńczo–gospodarcze, usługi opiekuńczo–pielęgnacyjne, usługi specjalistyczno-usprawniające a także specjalistyczne usługi opiekuńczo-readaptacyjne oraz czy realizowane jest wsparcie dla rodzin opiekujących się osobami starszymi. Realizacja potrzeb związanych z opieką oraz pomocą w podstawowych czynnościach życiowych zdaniem ankietowanych najczęściej jest realizowana w postaci usług opiekuńczo-

gospodarczych, w tym najczęściej wymieniane są usługi takie jak: zakupy (73 wskazania), pomoc w pielęgnacji (71 wskazań) oraz gotowanie (68 wskazań). Działania skierowane do największej liczby osób starszych to: usługi opiekuńczo – pielęgnacyjne, zakupy oraz pomoc w pielęgnacji. Jak wynika z odpowiedzi ankietowanych najrzadziej realizowanymi działaniami są w usługach opiekuńczo – gospodarczych: pedicure (82 odpowiedzi nie), fryzjer (81 odpowiedzi nie), w pozostałych działaniach najrzadziej realizowanymi są specjalistyczne usługi opiekuńczo – readaptacyjne (dla osób po 75 roku życia z zaburzeniami zdrowia psychicznego i pamięci).. Zdecydowana większość działań w omawianym obszarze jest realizowana przez podmioty publiczne. Najczęstszymi odpowiedziami ankietowanych wskazującymi na potrzebę prowadzenia działań związanych z opieką oraz pomocą w podstawowych czynnościach życiowych to: usługi opiekuńczo- pielęgnacyjne w domu (79 wskazań), pomoc w pielęgnacji (76 wskazań), sprzątanie (72 wskazania). Należy również zauważyć, iż respondenci z 63 ośrodków wskazali na potrzebę prowadzenia wsparcia dla rodzin opiekujących się niesamodzielnymi osobami starszymi, natomiast realizację takiego działania potwierdziło 18 ośrodków pomocy społecznej. Ośrodki zgłosiły również potrzebę realizacji usług specjalistyczno-usprawniających (gimnastyka, nauka używania sprzętu ortopedycznego, edukacja członków rodziny) - realizację takiego działania potwierdza zaledwie 13 ośrodków pomocy społecznej.

4.4 OPIEKA DŁUGOTERMINOWA I HOSPICYJNA

Opieka długotrwała i hospicyjna to kolejny blok tematyczny, na którego temat wypowiedzieli się uczestnicy badania. W tej części kwestionariusza respondenci udzielali odpowiedzi na pytanie o istnienie hospicjów stacjonarnych dla osób starszych, hospicjów domowych dla osób starszych, zakładów opiekuńczo-leczniczych, a także instytucji wypożyczających sprzęt ułatwiający pielęgnację przewlekle chorych. Pytania dotyczyły również działań takich jak: wsparcie dla opiekunów osób przewlekle chorych, edukacja i szkolenia dla opiekunów oraz działania umożliwiające odpoczynek opiekunów osób przewlekle chorych.

Obraz wyłaniający się z odpowiedzi respondentów w tym bloku tematycznym pokazuje, iż działania w zakresie opieki długoterminowej i hospicyjnej, jak również funkcjonowanie instytucji zajmujących się takimi działaniami w województwie

świętokrzyskim jest bardzo ograniczony. Tylko 15 ośrodków potwierdza funkcjonowanie na terenie gminy zakładu opiekuńczo – leczniczego, 14 ośrodków deklaruje, iż na terenie gminy funkcjonują instytucje wypożyczające sprzęt ułatwiający pielęgnacji przewlekle chorego w domowych warunkach. Wymienione działania skierowane są do największej liczby korzystających (po 7 wskazań na przedział *poniżej 20 osób*). Tylko w przypadku jednego OPS-u padła odpowiedź potwierdzająca realizację działania umożliwiającego odpoczynek dla opiekunów osób przewlekle chorych, trzy wskazania potwierdzające istnienie otrzymało hospicjum stacjonarne dla osób starszych – w tym przedziale pytań są to działania najrzadziej realizowane. Instytucje, z których korzysta największa liczba osób to według wskazań respondentów: zakłady opiekuńczo – lecznicze, wypożyczalnie sprzętu ułatwiającego pielęgnację chorego w warunkach domowych. Realizatorami tych działań są najczęściej podmioty publiczne - 35 wskazań, w 12 przypadkach wskazań badani wskazali na podmioty prywatne jako realizatorów tych działań, zaś organizacje pozarządowe zostały wskazane przez pięciu ankietowanych. Respondenci zaledwie w dwóch przypadkach wskazali na partnerstwo I-II sektora w realizacji działań. Jeżeli chodzi o potrzebę istnienia instytucji najwięcej wskazań, bo 66 uzyskały zakłady opiekuńczo lecznicze. 56 wskazań uzyskały hospicja stacjonarne dla osób starszych a istnienie tego typu instytucji wskazały zaledwie 3 ośrodki

4.5 POMOC INSTYTUCJONALNA

W kolejnej części kwestionariusza, ankietowani odpowiadali na pytania dotyczące pomocy instytucjonalnej świadczonej na rzecz osób starszych. Zostali zapytani o to, czy na terenie ich gmin istnieje: dom pomocy społecznej dla osób starszych, dom pomocy społecznej z miejscami dla osób starszych, dom pomocy społecznej dla określonych grup zawodowych, dom dziennego pobytu, ośrodek wsparcia dla osób starszych, środowiskowy dom samopomocy dla osób starszych, warsztaty terapii zajęciowej dla osób starszych. Respondenci odpowiadali również na pytania dotyczące określonych działań w zakresie pomocy instytucjonalnej takich jak: możliwości korzystania ze specjalistycznego sprzętu rehabilitacyjnego, możliwości korzystania z usług higienicznych i pralniczych, możliwości całodziennego wyżywienia w domu pomocy społecznej.

W omawianym obszarze tematycznym respondenci najczęściej wskazywali na funkcjonowanie na terenie gminy *domu pomocy społecznej z miejscami dla osób starszych* (17 wskazań). Istnienie *domu pomocy społecznej dla osób starszych* potwierdza 12 ankietowanych. Kolejną najczęściej wskazywaną instytucją jest środowiskowy dom samopomocy dla osób starszych z zaburzeniami psychicznymi. Największa liczba osób korzysta z usług świadczonych przez domy pomocy społecznej z miejscami dla osób starszych. Realizatorami działań z zakresu pomocy instytucjonalnej w większości są podmioty publiczne (43 wskazania), na drugim miejscu znalazły się organizacje pozarządowe (15 wskazań). Załedwie w dwóch przypadkach ankietowani wskazali na partnerstwo w realizacji działań - było to partnerstwo I i III sektora, dotyczyło prowadzenia domu dziennego pobytu dla osób starszych oraz ośrodka wsparcia dla osób starszych. W omawianym zakresie najwięcej respondentów wskazało na potrzebę istnienia domu pomocy społecznej dla osób starszych na terenie gminy (58 wskazań), a także domu pomocy społecznej z miejscami dla osób starszych (57 wskazań). Również 57 respondentów widzi potrzebę istnienia na terenie gminy domu dziennego pobytu dla osób starszych - istnienie tego typu placówki potwierdza załedwie 6 respondentów.

Na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonują 33 Domy Pomocy Społecznej w tym:

- 7 dla osób przewlekle somatycznie chorych,
- 5 dla osób w podeszłym wieku,
- 1 dla niepełnosprawnych fizycznie,
- 11 dla przewlekle chorych psychicznie,
- 8 dla niepełnosprawnych intelektualnie.

Domy Pomocy Społecznej funkcjonujące w naszym województwie dysponują 3385 miejscami.

Miejscem wsparcia społecznego dla osób starszych są również Środowiskowe Domy Samopomocy, których w województwie świętokrzyskim funkcjonuje 29.

4.6 WSPARCIE PSYCHOLOGICZNE, SYTUACJE KRYZYSOWE

Uczestnicy badania, odpowiadali na pytania pozwalające zdiagnozować stan instytucjonalnej odpowiedzi na potrzeby osób starszych w zakresie wsparcia psychologicznego oraz pomocy w sytuacjach kryzysowych. Ankietowani odpowiadali na

pytania dotyczące działań takich jak: terapia zajęciowa dla osób starszych, pomoc psychologiczna, poradnictwo służące przygotowaniu osób starszych do życia z chorobą, pomoc kryzysowa dla osób starszych, diagnoza rozmiarów uzależnienia wśród osób starszych, działania edukacyjne dotyczące zagrożenia uzależnieniami, poradnictwo i pomoc dla osób starszych uzależnionych od alkoholu i narkotyków, istnienie punktu informacyjno-zgłoszeniowego o nadużyciach i przemocy wobec osób starszych, program interwencyjno – wspierający dla seniorów, grupy wsparcia dla osób starszych doświadczających przemocy, mediacje w sprawach konfliktów międzypokoleniowych.

Działania, które przez ankietowanych były wymieniane najczęściej to: poradnictwo i pomoc dla osób starszych uzależnionych od alkoholu i narkotyków (29 wskazań), mediacje w sprawach konfliktów międzypokoleniowych (25 wskazań), interwencja/pomoc kryzysowa dla osób starszych ich rodzin/opiekunów 9 - 24 wskazania). Działaniem, które jest skierowane do największej liczby osób jest poradnictwo i pomoc dla osób starszych uzależnionych od alkoholu czy narkotyków. Wszystkie działania realizowane w tym zakresie tematycznym realizowane są wyłącznie przez podmioty publiczne. Przy realizacji omawianych działań nie zachodzi partnerstwo sektorowe. Interwencja/pomoc kryzysowa dla osób starszych i ich opiekunów to działanie najczęściej wskazywane, którego potrzebę realizacji widzi 53 respondentów. 51 wskazań w zakresie potrzeby prowadzenia działań uzyskało poradnictwo służące przygotowaniu osób starszych do życia z chorobą, działanie to jest realizowane zaledwie w jednym przypadku.

4.7 POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA

W tej części badania respondenci zostali poproszeni o wskazanie czy są realizowane działania związane z usuwaniem barier w otoczeniu fizycznym, w mieszkaniu osób starszych, które służą bezpieczeństwu i utrzymaniu samodzielności życiowej seniorów, z funkcjonowaniem systemu wczesnej sygnalizacji zagrożenia w mieszkaniu, czy realizowany jest program związany z bezpieczeństwem seniorów w domu i na ulicy oraz czy są organizowane porady prawne dla osób starszych m. in. z zakresu prawa spadkowego oraz rodzinnego.

Najczęściej, bo w 21 przypadkach realizowane są działania związane z usuwaniem barier w otoczeniu fizycznym, w mieszkaniu osób starszych które służą poprawie bezpieczeństwa i utrzymaniu samodzielności życiowej seniorów. Działania te, w 11 przypadkach realizowane są dla liczby poniżej 20 osób. W 18 przypadkach realizatorem tych przedsięwzięć są podmioty publiczne (I sektor). 54 ankietowanych wskazało na potrzebę prowadzenia tych działań. Kolejnym działaniem najczęściej prowadzonym na terenie województwa świętokrzyskiego jest organizacja porad prawnych. Przedsięwzięcie to realizowane jest w 19 OPS, w 14 przypadkach skierowane jest do liczby liczącej poniżej 20 osób. W 14 przypadkach realizowane jest przez podmioty publiczne (I sektor). Zadanie nie jest realizowane w partnerstwie. 52 osoby ankietowane wskazały na potrzebę prowadzenia tego typu działań. 14 OPS-ów realizuje działania związane z programem bezpieczeństwa seniorów w domu i na ulicy, a w 5 przypadkach działania te skierowane są do liczby osób z przedziału 21-50. W 11 przypadkach program realizowany jest przez podmioty z I sektora. W jednym przypadku przedsięwzięcie jest realizowane w partnerstwie pomiędzy I i II sektorem oraz pomiędzy II i III sektorem. 45 ankietowanych wskazało na potrzebę funkcjonowania takiego programu.

Najrzadziej realizowane jest działanie związane z funkcjonowaniem systemu wcześniej sygnalizacji zagrożenia w mieszkaniu – 7 wskazań. W 2 przypadkach funkcjonowanie takiego systemu skierowane jest do liczby poniżej 20 osób. W 3 przypadkach realizatorem przedsięwzięcia są podmioty z I sektora, działanie to nie jest realizowane w partnerstwie z innymi podmiotami. 41 ankietowanych wskazało na potrzebę realizacji takiego systemu.

4.8 REKREACJA I ROZWÓJ ZAINTERESOWAŃ

W tym przedziale pytań ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi dotyczącej oferty rekreacyjnej oraz rozwoju zainteresowań seniorów. Odpowiadali oni na pytania czy prowadzone są działania skierowane do ludzi starych, takie jak: zawody sportowe, zajęcia artystyczne, rękodzielnicze, ruchowe, językowe, komputerowe, kulturoznawcze, czy są osobom starszym udostępniane obiekty rekreacyjno–sportowe na preferencyjnych warunkach, czy przygotowywane są dla nich oferty turystyczno–rekreacyjne

czy organizowane są spotkania z ciekawymi osobami oraz inne zajęcia umożliwiające rozwój własnego hobby.

Z zebranych i przeanalizowanych ankiet wynika, że najczęściej realizowanym działaniem jest przygotowywanie ofert turystyczno–rekreacyjnych dla osób starszych – 37 wskazań na tak. Działanie to w 20 przypadkach realizowane jest dla osób w przedziale od 21 do 50. Najczęściej, bo w 20 przypadkach realizatorem tego działania są podmioty publiczne, w 18 przypadkach taką ofertę realizują organizacje pozarządowe. 4 przedsięwzięcia były realizowane w partnerstwie I-III sektor. 59 ankietowanych wskazało na potrzebę prowadzenia takich działań. Tym samym jest to największa liczba wskazań na to pytanie w tym przedziale.

Kolejnym najczęściej występującym działaniem jest organizowanie spotkań z ciekawymi osobami - realizowane jest ono w 31 ośrodkach, najczęściej, bo w 17 przypadkach skierowane jest ono do liczby od 21 do 50 osób. Realizatorem tych działań są podmioty publiczne – 27 wskazań oraz organizacje pozarządowe – 12 wskazań. W 4 przypadkach podmioty te realizują działania w partnerstwie. 57 ankietowanych wskazało na potrzebę realizacji tego działania. Najrzadziej realizowanym działaniem z tego przedziału jest organizacja zawodów sportowych adresowanych do osób starszych – 1 wskazanie na tak - są one realizowane przez organizacje pozarządowe, liczba osób korzystających z tego działania zamyka się w przedziale od 21 do 50. Tylko 22 ankietowane osoby wskazały na potrzebę prowadzenia takiego działania.

4.9 WZMACNIANIE POTENCJAŁU OSÓB STARSZYCH W CELU ROZWOJU OSOBOWEGO AKTYWNOŚCI I SAMOREALIZACJI NAJSTARSZEGO POKOLENIA

W tym przedziale pytań, ankietowani mieli odpowiedzieć na pytania czy na terenie ich ośrodka prowadzona jest edukacja gerontologiczna adresowana do osób starszych, czy są podejmowane działania edukacyjne takie jak: uniwersytet III wieku, poradnictwo dla osób w wieku przedemerytalnym które przygotowują się do roli emeryta, szkolenia osławajające osoby starsze z nowymi technologiami ułatwiającymi codzienne funkcjonowanie, oraz z technologiami informatycznymi i informacyjnymi. Pytano również czy są prowadzone szkolenia służące poprawie utrzymania przez osoby starsze higieny osobistej i zadbanego

wyglądu, oraz czy są prowadzone takie działania edukacyjne które służą przeciwdziałaniu dyskryminacji osób starszych.

Z przeprowadzonej ankiety wynika, że zdecydowana większość ośrodków w województwie świętokrzyskim nie prowadzi ww. działań. Tylko w 6 przypadkach prowadzona jest edukacja gerontologiczna osób starszych. W takiej samej ilości prowadzone są takie usługi edukacyjne jak: uniwersytet III wieku, szkolenia oswajające osoby starsze z nowymi technologiami oraz z technologiami informatycznymi i informacyjnymi, a także działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji osób starszych. Z działań tych korzysta liczba uczestników w przedziale od 0 do 20 osób. Najczęściej realizatorem tych działań są podmioty publiczne. 45 osób ankietowanych widzi potrzebę realizacji działań związanych ze szkoleniami służącymi poprawie utrzymania higieny osobistej i zadbanego wyglądu przez osoby starsze.

4.10 WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU ORAZ DOŚWIADCZENIA OSÓB STARSZYCH W ŻYCIU SPOŁECZNOŚCI, INTEGRACJA SPOŁECZNA I MIĘDZYPOKOLENIOWA

W tym bloku tematycznym, ankietowani zostali poproszeni o odpowiedź na następujący zakres pytań: czy funkcjonuje grupa doradcza w strukturze władz samorządowych, która składa się z osób starszych mających wpływ na sprawy dotyczące społeczności i najstarszego pokolenia, czy są realizowane działania samopomocowe wśród osób starszych, działania wspierające więzi rodzinne i sąsiedzkie osób starszych, czy są realizowane działania włączające osoby starsze w proces wychowawczy w przedszkolach i szkołach, czy są prowadzone działania integrujące pokolenia w programach kulturalnych w przedsięwzięciach sportowo-turystycznych, działania mające na celu promowanie pozytywnego wizerunku osoby starszej, czy jest rozwijany wolontariat wśród osób starszych oraz na rzecz osób starszych.

Najczęściej, bo w 49 przypadkach są prowadzone działania integrujące pokolenia w programach kulturalnych – są to działania obejmujące osoby w różnym wieku. W 10 przypadkach liczba uczestników tych działań zamyka się w przedziałach od 21 do 50 osób, od 51 do 100 osób oraz powyżej 101 osób. Najczęściej realizatorem tych działań są podmioty publiczne (w 34 przypadkach), w 7 przypadkach działania te realizowane są w partnerstwie

między I-II-III sektorem. W 69 przypadkach ankietowani wskazali na potrzebę realizacji tego typu działań.

Kolejnym najczęściej realizowanym działaniem (w 27 przypadkach) są przedsięwzięcia integrujące pokolenia w przedsięwzięciach sportowo-turystycznych, w 13 przypadkach liczba korzystających z tego działania zamyka się w przedziale od 21 do 50 osób. Realizatorem tych działań najczęściej są podmioty publiczne – 21 wskazań, w 5 przypadkach działania te realizowane są w partnerstwie pomiędzy I-III sektorem. 46 osób dostrzeża potrzebę prowadzenia tych działań.

W 19 ośrodkach realizowane są działania wspierające więzi sąsiedzkie osób starszych, liczba korzystających osób w 12 przypadkach zamyka się w przedziale poniżej 20 osób. Najczęściej realizatorem tych działań są podmioty publiczne – 15 wskazań. W 2 przypadkach realizowane są w partnerstwie pomiędzy I-III sektorem natomiast w 7 bez partnerstwa. Potrzebę realizacji tego typu działań widzi 50 ankietowanych.

4.11 WZMACNIANIE POTENCJAŁU OTOCZENIA LUDZI STARSZYCH SŁUŻĄCEGO ROZWOJOWI OSOBOWEMU, AKTYWNOŚCI I SAMOREALIZACJI

W tym przedziale pytań ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: czy są prowadzone szkolenia dla pracowników socjalnych z zakresu problematyki starości (w tym specjalizacja II stopnia w zawodzie pracownik socjalny), czy są prowadzone zajęcia z zakresu edukacji gerontologicznej adresowanej do osób starszych w różnym wieku, działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji ludzi starszych, czy są prowadzone szkolenia z zakresu edukacji gerontologicznej adresowane do personelu medycznego oraz opiekunów osób starszych. Czy jest realizowane poradnictwo służące przygotowaniu rodzin osób starszych do życia z chorobą, niepełnością, czy są realizowane programy współpracy w obszarze problemów starości z gminami partnerskimi w Polsce bądź spoza kraju.

Z tego przedziału działań najczęściej realizowane są szkolenia dla pracowników socjalnych z zakresu problematyki starości – 37 wskazań, liczba osób korzystających z tych działań - w 26 przypadkach zamyka się w przedziale do 20 osób. Najczęściej działania te realizują podmioty publiczne - również 26 wskazań. Działania te realizowane są

w 3 przypadkach w partnerstwie pomiędzy I i II sektorem, 78 osób ankietowanych wskazało na potrzebę realizacji tego typu przedsięwzięć.

W dalszej części niniejszego rozdziału zaprezentowane zostały tabele z danymi ilościowymi z przeprowadzonego badania.

I. SYTUACJA BYTOWA OSÓB STARSZYCH

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy													Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?				
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć			
1	Budownictwo socjalne dla osób starszych	4	94	2	4	0	0	0	0	6	13	1	0	14	2	0	13	3	0	0	0	0	8	3	38	28	26
2	Lokale komunalne przeznaczone dla osób starszych	7	91	2	7	0	0	0	3	8	14	1	0	16	1	0	17	1	0	0	0	0	8	3	32	31	25
3	Wspólnoty mieszkaniowe osób starszych	1	99	1	1	0	1	0	4	3	15	0	0	15	1	0	15	3	0	0	0	0	8	3	12	42	34
4	System pensjonatowy	1	95	3	0	0	0	0	5	2	16	1	2	15	0	1	15	1	0	0	0	0	5	4	17	45	29
5	Mieszkania chronione	2	97	1	2	1	0	0	5	1	16	0	0	15	1	2	15	1	1	0	0	0	7	3	37	31	18
6	Pomoc w remontach mieszkań	28	67	4	27	2	0	0	6	20	11	5	6	12	5	1	14	4	1	1	0	1	10	4	54	12	23
7	Dostarczanie posiłków do domów dla osób starszych	24	78	0	17	3	1	1	5	19	13	0	6	14	2	2	15	3	2	1	0	0	9	4	52	21	16
8	Dopłaty do posiłków w jadłodajniach, barach dla osób starszych	15	86	0	6	6	3	1	3	12	14	1	0	14	3	3	15	1	0	1	0	0	5	4	36	33	16
9	Poradnictwo i szkolenia dla osób starszych dotyczące doskonalenia/nabywania umiejętności racjonalnego gospodarowania budżetem domowym	8	87	6	4	5	5	0	0	7	14	1	1	16	1	2	15	1	0	0	0	1	7	4	29	31	28
10	Ulgi lub zwolnienia z opłat wybranych typów usług dla osób starszych np. transport miejski, dostęp do internetu, bilety do kina, na basen	14	76	9	4	2	1	3	9	11	9	6	0	13	6	0	13	6	0	0	0	1	9	7	35	19	32

II. ZDROWIE I SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy														Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?			
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa					tak	nie	trudno powiedzieć	
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa				trudno powiedzieć
11	Rehabilitacja dla osób starszych	58	39	4	19	11	5	5	14	47	1	0	12	6	2	8	6	2	5	2	0	1	14	4	82	3	4
12	Wypożyczenie sprzętu rehabilitacyjnego dla osób przewlekle chorych	29	68	5	11	4	2	0	5	23	1	0	6	3	4	9	3	2	0	2	0	1	5	6	72	5	16
13	Wypożyczenie urządzeń wspomagających pielęgnację przewlekle chorych	26	67	7	15	3	0	0	6	19	0	1	8	2	3	4	2	4	1	0	0	1	5	1	68	6	17
14	Promocja profilaktyki zdrowotnej osób powyżej 60 roku życia																										
a	badanie ekg	59	21	18	1	9	9	12	20	47	2	1	17	10	2	4	15	4	2	0	0	1	14	9	73	3	10
b	badanie poziomu cukru	60	18	20	3	10	8	13	20	47	1	0	17	9	1	4	18	2	3	0	0	1	12	9	68	3	10
c	badanie w kierunku osteoporozy	46	31	21	3	7	7	10	13	32	2	1	17	6	1	3	11	3	4	0	0	1	8	10	68	2	13
d	szczepienia ochronne przeciwko grypie	49	26	21	1	7	5	14	19	34	2	1	13	10	2	1	14	5	3	0	0	0	12	6	65	1	4
e	inne badania/szczepienia	40	26	31	0	0	0	1	1	30	0	0	7	7	1	1	9	2	1	0	0	0	11	9	28	0	0
15	Funkcjonowanie poradni geriatrycznych	10	81	8	1	3	0	3	1	7	1	0	6	16	3	2	15	3	0	1	2	0	4	5	48	12	21
16	Zajęcia podnoszące sprawność fizyczną (np. zajęcia gimnastyczne, pływanie dla osób starszych)	8	82	9	3	3	2	1	5	5	14	4	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	2	1	47	11	33
17	Lekarskie wizyty patronażowe u osób starszych (podejmowane z inicjatywy lekarza)	33	35	31	5	9	6	2	7	23	1	2	9	7	1	1	9	3	1	0	0	0	7	3	66	4	18
18	Promocja postaw prozdrowotnych (np. szkolenia/warsztaty na temat prozdrowotnych stylów życia osób starszych, spotkania z dietetykiem)	12	68	19	3	2	2	1	3	8	0	1	3	2	1	3	2	1	0	1	0	1	3	2	57	11	24

III. USŁUGI ZWIĄZANE Z OPIEKĄ, POMOCĄ W PODSTAWOWYCH CZYNNOŚCIACH ŻYCIOWYCH

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy														Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?			
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć			
19	Usługi opiekuńczo-gospodarcze:																										
a	pomoc w pielęgnacji (higiena osobista)	71	25	2	47	14	2	3	5	66	4	0	7	20	0	7	17	0	4	1	0	2	25	4	76	8	6
b	pranie	60	34	5	42	12	2	2	5	50	3	4	7	14	4	4	15	4	2	1	0	1	24	2	69	6	17
c	sprzątanie	64	30	4	46	11	2	3	5	52	2	4	8	15	3	7	15	4	3	2	2	23	0	3	72	6	14
d	dowózienie posiłków	17	77	4	11	3	1	0	8	15	11	4	1	14	4	2	13	3	1	2	0	0	10	3	49	19	23
e	fryzjer	8	81	9	4	0	0	1	9	4	14	2	3	15	1	1	16	1	0	0	0	0	7	5	24	25	37
f	pedicure	4	82	6	2	1	0	0	9	1	12	4	1	13	4	1	13	3	0	0	1	0	7	5	18	31	35
g	zakupy	73	25	2	47	13	5	3	4	58	4	1	8	19	2	10	18	2	2	2	0	2	23	4	76	7	10
h	gotowanie	68	27	5	45	12	3	3	3	51	5	1	6	18	2	4	18	2	1	1	0	2	19	3	68	8	16
20	Usługi opiekuńczo–pielęgnacyjne w domu (finansowane ze środków ops): podawanie leków, higiena osób leżących, itp.	77	23	0	56	13	4	3	1	63	4	0	1	18	2	2	17	2	2	1	0	1	27	3	79	8	5
21	Usługi specjalistyczno–usprawniające (gimnastyka, nauka używania sprzętu ortopedycznego, edukacja członków rodziny)	13	78	7	11	0	1	1	7	12	13	3	1	17	4	1	16	4	2	0	0	0	11	6	60	10	9
22	Specjalistyczne usługi opiekuńczo–readaptacyjne (dla osób po 75 r.ż z zaburzeniami zdrowia psychicznego i pamięci)	11	83	5	11	1	0	0	4	12	15	2	1	16	3	1	16	3	0	0	0	1	5	3	49	17	23

23	Wsparcie dla rodziny (lub jej poszczególnych członków) opiekującej się niesamodzielnymi osobami starszymi np. grupy samopomocowe, porady psychologa	18	76	6	12	1	3	11	0	12	12	7	1	14	6	2	13	7	0	0	0	1	11	8	63	9	19
----	---	----	----	---	----	---	---	----	---	----	----	---	---	----	---	---	----	---	---	---	---	---	----	---	----	---	----

IV. OPIEKA DŁUGOTERMINOWA I HOSPICYJNA																											
Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy														Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?			
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć			
24	Hospicja stacjonarne dla osób starszych (lub z miejscami dla osób starszych)	3	95	1	2	0	1	0	6	3	16	2	1	15	2	0	15	2	1	0	0	0	8	4	56	17	15
25	Hospicja domowe dla osób starszych	5	92	2	3	0	0	0	9	5	14	3	1	12	3	0	13	3	0	0	0	0	7	5	53	14	20
26	Zakłady opiekuńczo - lecznicze	15	82	2	7	1	3	0	2	9	3	0	5	4	0	1	7	0	0	0	0	5	3	66	9	11	
27	Działania wspierające opiekunów przewlekle chorych i/lub niesprawnych ludzi starszych, np. pomoc psychologiczna, grupy wsparcia	7	87	5	4	0	1	0	0	5	0	0	0	2	0	1	2	0	0	0	0	0	1	0	55	9	25
28	Działania edukacyjne/szkoleniowe dla opiekunów chorych terminalnie i/lub wymagających opieki długoterminowej	5	86	5	3	1	0	0	0	3	0	0	0	2	0	1	2	0	0	0	0	0	6	0	43	13	35
29	Działania umożliwiające odpoczynek opiekunów osób przewlekle chorych – miejsca czasowego pobytu, wyjazdu, wakacji,	1	97	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	36	16	38
30	Istnienie instytucji/organizacji wypożyczających sprzęt ułatwiający pielęgnację chorego przewlekle w domowych warunkach	14	81	5	7	3	1	0	3	10	0	0	5	3	0	2	4	1	1	0	0	0	3	2	57	10	22

V. POMOC INSTYTUCJONALNA

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy														Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?			
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć			
31	Domy pomocy społecznej dla osób starszych	12	88	0	2	2	3	4	0	6	2	0	5	1	0	3	2	0	0	0	0	0	2	2	58	18	12
32	Domy pomocy społecznej z miejscami dla osób starszych	17	84	0	3	4	4	3	2	7	2	0	4	1	0	5	2	0	0	0	0	1	4	1	57	17	14
33	Domy pomocy społecznej dla określonych grup zawodowych np. lekarzy, aktorów, górników	0	99	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	Domy dziennego pobytu dla osób starszych	6	95	0	1	3	1	0	0	6	0	0	0	2	0	1	1	0	0	1	0	0	3	0	57	13	20
35	Ośrodki wsparcia dla osób starszych	7	94	0	3	2	1	0	1	4	1	0	0	1	1	3	0	99	0	1	0	0	2	1	55	13	20
36	Środowiskowe domów samopomocy dla osób starszych z zaburzeniami psychicznymi	10	89	1	4	6	0	0	0	8	0	0	0	4	0	1	4	0	0	0	0	0	4	0	41	22	26
37	Warsztaty terapii zajęciowej dla osób starszych	9	90	1	3	2	1	0	0	5	1	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	45	16	30
38	Możliwość korzystania ze specjalistycznego sprzętu rehabilitacyjnego w domu pomocy społecznej przez osoby starsze zamieszkujące poza DPS	9	81	11	4	2	0	0	0	4	1	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	2	1	43	20	26
39	Możliwość korzystania z usług higienicznych i pralniczych w dps przez osoby starsze zamieszkujące poza DPS	1	92	7	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	32	21	35
40	Możliwość korzystania całodziennego wyżywienia w dps przez osoby starsze zamieszkujące poza DPS	4	87	10	4	1	0	0	6	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	42	20	26

VI. WSPARCIE PSYCHOLOGICZNE, SYTUACJE KRYZYSOWE

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy													Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?				
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć			
41	Terapia zajęciowa dla osób starszych	6	91	3	1	3	0	1	0	5	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	4	0	46	13	30	
42	Pomoc psychologa, np. wizyty w domu, wyznaczone miejsce i czas spotkań z psychologiem	8	87	5	6	1	1	0	0	5	1	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0	2	0	50	15	25	
43	Poradnictwo służące przygotowaniu osób starszych do życia z chorobą i/lub niesprawnością	1	94	4	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	51	9	28	
44	Interwencje/pomoc kryzysowa dla osób starszych i ich rodzin/opiekunów	24	70	5	21	0	0	0	1	19	0	0	0	6	1	3	5	1	0	1	0	7	1	53	11	23	
45	Diagnoza rozmiarów uzależnień wśród osób starszych	7	85	8	6	0	0	0	1	7	0	0	0	3	0	0	3	1	0	0	0	2	1	27	20	38	
46	Działania edukacyjne dotyczące zagrożenia uzależnieniami w starszym wieku, adresowane do osób sprawujących opiekę nad osobami starszymi	2	93	5	1	0	1	0	8	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	25	20	45	
47	Poradnictwo i pomoc dla osób starszych uzależnionych od alkoholu, narkotyków oraz członków ich rodzin (zespół współuzależnienia)	29	67	5	11	7	2	0	3	25	0	0	0	6	1	4	6	1	0	2	0	7	0	44	20	25	
48	Uruchomienie w ramach tzw. <i>niebieskiej linii</i> punktu informacyjno-zgłoszeniowego o nadużyciach i przemocy wobec osób starszych	9	82	9	5	1	0	0	1	9	0	0	0	3	1	1	3	1	0	1	0	3	1	44	12	35	
49	Programy interwencyjno-wspierające dla seniorów - ofiar przestępstw, nadużyć, wypadków i katastrof	0	95	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	28	21	41	
50	Grupy wsparcia dla osób starszych doświadczających przemocy	1	95	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	37	14	39	

51	Mediacje w sprawach konfliktów międzypokoleniowych w rodzinie z osobą starszą	25	69	4	20	1	1	0	1	19	2	0	0	10	0	0	10	0	0	1	1	0	7	1	40	17	33
----	---	----	----	---	----	---	---	---	---	----	---	---	---	----	---	---	----	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

VII. POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA																													
Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy														Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?					
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć		
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć					
																												trudno powiedzieć	trudno powiedzieć
52	Usuwanie barier w otoczeniu fizycznym, w mieszkaniu osób starszych, służące bezpieczeństwu i utrzymaniu samodzielności życiowej seniorów (wspomaganie orientacji w otoczeniu).	21	64	12	11	1	1	0	4	18	1	0	0	4	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	5	2	54	12	26
53	Funkcjonowanie systemu wczesnej sygnalizacji zagrożenia w mieszkaniu (dostęp do telefonu, specjalne taryfy dla tzw. telefonów socjalnych, sieci alarmowe itp.)	7	67	23	2	1	0	0	1	3	1	1	0	2	2	0	2	1	0	0	0	0	0	2	2	41	9	39	
54	Program: bezpieczeństwo seniorów w domu i na ulicy przygotowanie we współpracy z policją, strażą miejską i strażą pożarną	14	72	15	1	5	4	1	2	11	0	0	0	2	1	1	2	1	1	0	1	0	1	1	1	45	13	32	
55	Porady prawne dla osób starszych z zakresu prawa spadkowego, rodzinnego, itp.	19	71	11	11	4	0	1	2	14	1	1	0	4	2	0	3	2	0	1	0	0	7	1	52	8	30		

VIII. REKREACJA, ROZWÓJ ZAINTERESOWAŃ

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy														Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?				
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć	
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć				
																												trudno powiedzieć
56	Zawody sportowe adresowane do osób starszych	1	97	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	22	28	41
57	Udostępnianie osobom starszym obiektów rekreacyjno- sportowych na preferencyjnych warunkach	10	80	11	3	3	0	1	1	7	1	0	0	4	1	2	3	1	1	0	0	0	5	1	31	19	39	
58	Oferty turystyczno-rekreacyjne dla osób starszych (np. organizowanie wycieczek)	37	61	3	5	20	5	1	2	20	3	1	5	8	1	13	3	2	1	4	1	1	9	2	59	10	22	
59	Zajęcia artystyczne (np. malarskie, teatralne, muzyczne, poetyckie)	21	65	6	6	7	2	1	2	10	0	1	2	2	0	11	0	0	0	4	1	1	3	0	33	15	38	
60	Zajęcia rękodzielnicze (np. szydełkowanie, gobelinarstwo, hafciarstwo, rzeźba)	21	74	4	7	6	3	1	1	12	2	0	1	5	0	8	0	1	0	5	0	0	4	2	39	13	37	
61	Zajęcia ruchowe (np. taniec, gimnastyka relaksacyjna, nordic walking)	15	78	5	4	6	1	1	1	8	1	1	3	2	0	3	1	0	0	2	0	0	3	1	41	17	29	
62	Zajęcia językowe	6	89	4	4	0	0	1	1	3	14	4	2	13	4	2	12	4	0	2	0	0	7	7	20	30	38	
63	Zajęcia komputerowe	4	87	8	1	1	0	1	1	4	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	22	19	46	
64	Zajęcia kulturoznawcze	8	84	7	2	1	1	1	3	7	0	1	1	1	0	4	0	0	0	1	0	1	1	2	26	19	42	
65	Inne zajęcia umożliwiające rozwój hobby	13	72	15	4	4	1	2	2	10	1	0	1	4	0	6	0	1	0	3	1	1	2	4	41	16	34	
66	Spotkania z ciekawymi osobami	31	56	12	4	17	4	2	3	27	0	1	4	7	0	12	4	1	0	4	1	1	8	3	57	5	30	

IX. WZMACNIANIE POTENCJAŁU OSÓB STARSZYCH W CELU ROZWOJU OSOBOWEGO, AKTYWNOŚCI I SAMOREALIZACJI NAJSTARSZEGO POKOLENIA

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy												Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?						
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć	
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć				
67	Edukacja gerontologiczna (<i>problemy starzenia się i starości</i>) adresowana do osób starszych	6	85	8	1	2	1	1	0	4	0	0	1	0	0	2	0	1	0	1	0	0	0	0	0	38	12	41
68	Usługi edukacyjne dla osób starszych																											
a	uniwersytet III wieku	6	89	5	0	0	2	1	0	1	1	0	1	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	1	1	29	21	38
b	poradnictwo dla osób w wieku przedemerytalnym przygotowujące do roli emeryta	2	94	4	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	31	17	40
c	szkolenia osławające osoby starsze z nowymi technologiami ułatwiającymi codzienne funkcjonowanie (<i>usługi bankowe, bankomat, komórka, itp.</i>)	6	93	2	4	1	0	1	0	3	2	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	2	0	36	16	40	
d	działania edukacyjne służące zapoznawaniu osób starszych w z nowoczesnymi technologiami informatycznymi i informacyjnymi (<i>internet, komputery</i>)	6	92	3	2	1	0	2	0	4	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2	33	13	44
69	Szkolenia służące poprawie utrzymania przez osoby starsze higieny osobistej i zadbanego wyglądu	5	93	3	2	0	1	2	0	4	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	0	45	12	33	
70	Działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji ludzi starych	6	91	4	4	0	0	2	0	4	0	0	0	1	0	2	1	0	0	1	0	0	2	0	36	18	34	

X. WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU ORAZ DOSWIADCZENIA OSÓB STARSZYCH W ŻYCIU ZPOŁĘCZNOŚCI, INTEGRACJA SPOŁĘCZNA I MIĘDZYPOKOLENIOWA

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/instytucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/instytucji					Realizatorzy												Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/instytucji?						
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć	
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć				
																												trudno powiedzieć
71	Funkcjonowanie grupy doradczej w strukturze władz samorządowych, złożonej z osób starszych mającej wpływ na sprawy dotyczące społeczności i najstarszego pokolenia	3	92	4	0	2	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	22	15	50
72	Działania samopomocowe wśród osób starszych (np. opieka pielęgniarek-seniorek, porady prawne, godziny w banku czasu itp.)	2	88	10	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	37	15	38
73	Działania wspierające więzi rodzinne osób starszych	19	68	12	12	5	2	0	0	15	1	0	2	3	2	6	2	2	0	2	1	0	7	1	50	9	31	
74	Działania wspierające więzi sąsiedzkie osób starszych	18	72	9	8	5	2	0	0	16	0	0	1	3	2	2	3	2	0	3	0	0	3	2	49	10	33	
75	Działania włączające osoby starsze w proces wychowawczy w przedszkolach	6	84	10	0	5	0	0	0	4	2	0	0	4	0	1	3	0	0	0	0	0	2	1	25	19	42	
76	Działania włączające osoby starsze w proces dydaktyczny w szkołach (np. zajęcia z historii, lekcje wychowawcze itp.)	14	66	20	6	3	2	0	2	10	1	0	0	4	1	2	1	5	0	1	0	0	4	2	27	16	42	
77	Działania integrujące pokolenia w programach kulturalnych (imprezy kulturalne obejmujące osoby w różnym wieku)	49	43	9	3	10	10	10	9	34	1	1	5	5	3	15	4	3	1	4	1	7	6	4	69	8	13	
78	Działania integrujące pokolenia w przedsięwzięciach sportowo-turystycznych (rajdy, wycieczki, zawody obejmujące osoby w różnym wieku)	27	58	14	1	13	2	3	4	21	0	0	3	4	1	13	2	1	0	5	1	3	3	3	46	13	31	
79	Działania promujące pozytywny wizerunek osoby starszej (cykliczne imprezy, konferencje, konkursy, prezentacje twórczości osób starszych, oferty usługowe itp.)	17	72	12	1	6	3	3	2	11	1	4	0	3	1	6	0	3	0	3	0	1	4	0	48	13	30	
80	Rozwój wolontariatu wśród osób starszych	5	86	8	4	0	0	0	1	2	1	0	0	2	0	4	0	0	0	1	0	0	0	0	42	12	32	
81	Rozwój wolontariatu na rzecz osób starszych	12	81	6	5	2	1	1	5	3	1	0	0	2	1	5	1	0	0	1	0	0	3	1	69	8	17	

XI. WZMACNIANIE POTENCJAŁU OTOCZENIA LUDZI STARYCH SŁUŻĄCEGO ROZWOJOWI OSOBOWEMU, AKTYWNOŚCI I SAMOREALIZACJI NAJSTARSZEGO POKOLENIA

Lp	DZIAŁANIA/INSTYTUCJE	Czy prowadzone są działania/institucje?			Orientacyjna liczba korzystających z działań/institucji					Realizatorzy													Czy istnieje potrzeba prowadzenia tych działań/institucji?				
		tak	nie	trudno powiedzieć	poniżej 20 osób	od 21 do 50 osób	od 51 do 100 osób	powyżej 101 osób	trudno powiedzieć	podmioty publiczne (I sektor)			podmioty prywatne (II sektor)			organizacje pozarządowe (III sektor)			partnerstwa						tak	nie	trudno powiedzieć
										tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	tak	nie	trudno powiedzieć	I-II sektor	I-III sektor	II-III sektor	I-II-III sektor	brak partnerstwa	trudno powiedzieć			
82	Szkolenia dla pracowników socjalnych z zakresu problematyki starości, w tym specjalizacja II stopnia w zawodzie pracownik socjalny	37	62	2	26	7	0	0	0	26	1	1	9	8	1	1	9	1	3	0	0	0	5	6	78	7	8
83	Edukacja gerontologiczna (<i>problemy starzenia się i starości</i>) adresowana do osób w różnym wieku	13	81	6	8	3	0	0	0	13	0	0	1	1	3	0	1	1	1	0	0	0	2	0	53	6	31
84	Działania edukacyjne służące przeciwdziałaniu dyskryminacji ludzi starszych	8	83	9	3	2	0	2	0	7	0	0	0	2	0	1	2	0	1	0	0	0	4	0	44	14	32
85	Szkolenia z zakresu edukacji gerontologicznej adresowane do personelu medycznego	8	47	45	6	2	0	0	0	6	1	0	3	1	1	0	2	1	0	0	0	0	3	0	39	10	41
86	Szkolenia z zakresu edukacji gerontologicznej adresowane do opiekunów osób starszych	12	68	19	8	2	0	0	1	9	0	0	1	3	1	0	3	1	0	0	0	0	3	1	50	8	31
87	Poradnictwo służące przygotowaniu rodzin osób starszych do życia z chorobą i/lub niesprawnością	5	80	14	4	0	0	0	0	4	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	51	7	33
88	Programy współpracy w obszarze problemów starości z gminami partnerskimi w Polsce	0	88	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	15	43
89	Programy współpracy w obszarze problemów starości z gminami partnerskimi spoza kraju	1	90	7	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	19	18	50

5. DZIAŁANIA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA NA RZECZ OSÓB STARSZYCH

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego dostrzega zmiany demograficzne dotyczące nasz region i co za tym idzie uznaje, iż należy rozwinąć nowy podsystem polityki społecznej ukierunkowany na zaspokajanie specyficznych potrzeb osób starszych.

W dniu 2 czerwca 2010 r. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego przyjął uchwałę Nr 2642/10 w sprawie powołania z inicjatywy Samorządu Województwa Świętokrzyskiego, **Wojewódzkiej Społecznej Rady Seniorów** oraz przyjęcia Regulaminu określającego tryb powoływania członków, organizację oraz tryb działania.

Tworzona przez Samorząd Województwa Świętokrzyskiego, Wojewódzka Społeczna Rada Seniorów będzie organem opiniodawczo – doradczym Marszałka w sprawach osób starszych, stanowić będzie reprezentację interesów seniorów na poziomie regionalnym oraz cenne źródło ich wiedzy i doświadczenia. Rada będzie realizować działania mające na celu zwiększenie aktywności w życiu publicznym i społecznym osób starszych oraz pomoc w zakresie dostępu do informacji, przeciwdziałającym tym samym dyskryminacji i marginalizacji osób będących na etapie jesieni życia. W skład rady wejdą przedstawiciele organizacji pozarządowych reprezentujących różne środowiska seniorów oraz instytucji administracji publicznej współpracujących z tymi środowiskami.

6. WNIOSKI KOŃCOWE

Prognozy demograficzne przewidują, iż liczba osób starszych z roku na rok będzie wzrastać. Będzie to wymagało planowania i organizowania takich działań pomocy społecznej, które zabezpieczą różnorodne potrzeby tej grupy wiekowej. Muszą być przy tym uwzględnione różnice dotyczące sytuacji demograficznej w poszczególnych regionach, a także różnice występujące pomiędzy wsią a miastem. Działania pomocowe nie mogą mieć charakteru jedynie ogólnokrajowego, lecz powinny odnosić się do sytuacji lokalnych. Na podstawie zebranych w badaniu ankietowym informacji dotyczących instytucjonalnej oferty skierowanej do osób starszych możemy ocenić jak kształtuje się sytuacja w powyższym zakresie w województwie świętokrzyskim. W świetle wyników przeprowadzonego badania można uznać, iż w województwie świętokrzyskim najlepiej rozwinięte są usługi związane z opieką, pomocą w podstawowych czynnościach życiowych. Należy tu podkreślić, iż w przypadku około 70% gmin województwa świętokrzyskiego świadczone są usługi opiekuńczo – gospodarcze oraz usługi opiekuńczo – pielęgnacyjne. Kolejnym obszarem działań instytucji na rzecz osób starszych, dość dobrze rozwiniętym w województwie świętokrzyskim są działania podejmowane w zakresie poprawy stanu zdrowia osób starszych. Ponad połowa gmin w naszym województwie prowadzi działania takie jak: rehabilitacja osób starszych, badania profilaktyczne – szczególnie badanie EKG oraz badanie poziomu cukru. W obszarze zdrowie i sprawność fizyczna rozwinięcia wymagają działania mające na celu podnoszenie sprawności fizycznej, realizacje takich działań deklaruje niespełna 8% gmin. Niestety należy stwierdzić, iż kolejne typy działań omówione w poprzednim rozdziale, tj: działania dotyczące sytuacji bytowej osób starszych, wsparcia psychologicznego, pomocy instytucjonalnej, opieki długoterminowej i hospicyjnej, poczucia bezpieczeństwa seniorów rekreacji oraz rozwoju zainteresowań, wzmacniania potencjału otoczenia ludzi starszych, wykorzystywania potencjału oraz doświadczenia osób starszych w życiu społecznym, są niewystarczająco rozwinięte na terenie naszego województwa. Wyniki badania wskazały, iż nieliczne działania podejmowane są w partnerstwie sektorowym. Zdecydowanie najwięcej usług, które kierowane są do osób starszych realizowane są przez podmioty publiczne (I sektor).

Z powyższych faktów należy wysunąć wnioski, co do planowania polityki socjalnej. W związku z tym należałoby podjąć określone działania mające na celu:

- rozbudowę infrastruktury socjalnej, kulturalnej, oświatowej i rekreacyjnej dostosowanej do potrzeb tej grupy wiekowej tj: placówek służby zdrowia, domów różnorodnej opieki, klubów seniora itp.,
- poszerzenia formy wsparcia dla rodzin oraz dla żyjących w niej osób starszych, (pomoc psychologiczna, poradnictwo,),
- umożliwienie podejmowania pracy zgodnej z możliwościami osób w podeszłym wieku,
- aktywizowanie osób starszych do działań samopomocowych, a także zapobieganiu ich izolowaniu się,
- należy odpowiednio przygotować system kształcenia oraz szkoleń, szkolenia podnoszące kwalifikacje dla osób pracujących z osobami starszymi (opiekunów, terapeutów, pracowników socjalnych itp.),
- należy poświęcić więcej uwagi edukacji o starości, obejmując wszystkie pokolenia zarówno same osoby starsze jak i członów ich rodzin, a także uwrażliwić na problemy osób w podeszłym wieku młode pokolenia,
- inwestować należy w kluby seniora, uniwersytety III wieku, domy rencisty, kluby emerytów aby poprzez ich działania aktywizować seniorów, wykorzystywać ich doświadczenie, pobudzać osoby starsze do jak największej aktywności społecznej,
- należy usprawnić system współpracy zespołów opieki środowiskowej (lekarz, pielęgniarka, pracownik socjalny) nad osobami starszymi.

Należy podkreślić znaczenie pomocy instytucjonalnej wobec osób starszych ponieważ najprawdopodobniej zniknąć będą domy wielopokoleniowe w których opieka nad osobami starszymi była realizowana przez rodzinę. Niewłaściwie przygotowana oferta usług skierowanych do osób starszych może wywołać problemy wadliwego zaspokajania potrzeb najstarszej generacji. Jedną z podstawowych instytucji służących osobom starszym są Ośrodki Pomocy Społecznej. Jednym z głównych celów ośrodków pomocy społecznej jest dążenie do jak największej samodzielności jego podopiecznych i ich aktywizacja w podejmowaniu działań zmierzających do poprawy jakości własnego życia. W działaniach pomocy społecznej należy zwrócić uwagę aby nie koncentrowała się wyłącznie na przydzielaniu zasiłków socjalnych i pielęgnacyjnych lecz również inspirowała różnego rodzaju działania odpowiadające potrzebom ludzi starszych.

Niemniej ważna od pomocy instytucjonalnej jest również pomoc środowiskowa. Rozbudowa środowiskowych form samopomocy może w znacznym stopniu przyczynić się do utrzymania osób starszych w ich naturalnym środowisku, którym jest rodzina. Należy zwrócić również uwagę na rolę animatorów życia społecznego działających w środowiskach lokalnych, którzy w swoich działaniach powinni uwzględniać tę grupę społeczną, aktywizując oraz integrując ze środowiskiem społecznym osoby w podeszłym wieku, poprzez organizację zajęć edukacyjnych, kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych, artystycznych itp.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie.....	2
2. Opis przeprowadzonego badania.....	3
3. Sytuacja społeczno-demograficzna osób starszych w województwie świętokrzyskim.....	4
3.1 Osoby na przedpolu starości.....	12
3.2 Emerytury	13
4. Wyniki badań.....	14
4.1 Sytuacja bytowa osób starszych.....	15
4.2 Zdrowie i sprawność fizyczna.....	15
4.3 Usługi związane z opieką, pomocą w podstawowych czynnościach życiowych	16
4.4 Opieka długoterminowa i hospitacyjna	17
4.5 Pomoc instytucjonalna	18
4.6 Wsparcie psychologiczne, sytuacje kryzysowe	19
4.7 Poczucie bezpieczeństwa	20
4.8 Rekreacja i rozwój zainteresowań	21
4.9 Wzmacnianie potencjału osób starszych w celu rozwoju osobowego aktywności i samorealizacji najstarszego pokolenia	22
4.10 Wykorzystanie potencjału oraz doświadczenia osób starszych w życiu społeczności, integracja społeczna i międzypokoleniowa	23
4.11 Wzmocnienie potencjału otoczenia ludzi starszych służącego rozwojowi osobowemu, aktywności i samorealizacji	24
5. Działania samorządu na rzecz osób starszych	36
6. Wnioski końcowe	37

Spis tabel

Tabela 1. Ludność po 50 roku życia według wieku i płci w woj. świętokrzyskim.....	5
Tabela 2. Mężczyźni w przedziałach wiekowych według miejsca zamieszkania.....	8
Tabela 3. Kobiety w przedziałach wiekowych według miejsca zamieszkania.....	9
Tabela 4. Ludność woj. świętokrzyskiego w wieku poprodukcyjnym.....	10
Tabela 5. Ludność woj. świętokrzyskiego w wieku poprodukcyjnym według płci i miejsca zamieszkania.....	11
Tabela 6. Osoby na przedpolu starości w woj. świętokrzyski według płci.....	12

Spis wykresów

Wykres 1. Struktura wiekowa mężczyzn w woj. świętokrzyskim po 50 roku życia na tle całej populacji mężczyzn po 50 roku życia w Polsce.....	6
Wykres 2. Struktura wiekowa kobiet w woj. świętokrzyskim po 50 roku życia na tle całej populacji kobiet po 50 roku życia w Polsce.....	7
Wykres 3. Struktura osób w wieku poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim według płci.....	11
Wykres 4. Emerytury według sektorów.....	13